

Vuk-Pavlovićevo metodsko razlikovanje stupnjeva »doživljajem danog smisla« pruža mnoge prednosti u istraživanju kako »empiričko-egzaktne« tako i »humane« problematike u kojoj dolazi do ukrštanja »spoznajne, aksiološke i ontološke problematike« (361).

To »ukrštanje« pak omogućuje »transcendenciju racionalnog razgraničenja u sebe zatvorenih svjetova, dakle i međuljudsku komunikaciju, odnosno komunikaciju svjetova; u krajnjoj liniji, ono upućuje na transcendenciju ograničenosti kao takve, usmjeravajući spoznaju prema apsolutu« (361-362).

Ovaj Bridin tekst predstavlja u nas, koliko je meni poznato, prvo analitički izvedeno profiliranje Vuk-Pavlovićeve fenomenologijske inovacije, o kojoj sam posljednjih godina njegova života imao prilike osobno s njim razgovarati.

Kako sam već spomenuo, profesorica Brida je kao znanstveni savjetnik bila stalni vanjski suradnik Odjela za povijest filozofije Instituta za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, odnosno danas Instituta za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu. Gotovo svi navedeni ogledi »iz hrvatske filozofske baštine« plod su suradnje na projektu istraživanja hrvatske filozofije u njezinu evropskom kontekstu, nositelj kojega je bio spomenuti Odjel za povijest filozofije, a sada Institut za filozofiju.

Autoričina motivacija u istraživanju »mislilaca hrvatskog porijekla ili zavičajne pripadnosti« nije u tome »što bi ih se htjelo izdvajati u neku zasebnu granu povijesti filozofije«, jer je »filozofija internacionalna i narodi u njoj učestvuju slobodom svoga stvaralaštva i svojim duhovnim osobitostima«. No, prema autorici, upravo to »čini relevantnim da svaki narod, na putu vlastitog samoosvještenja, izgradi sebi istinit uvidaj u kvalitativan i kvantitativan značaj svog prinosa općoj ljudskoj kulturi na tome području« (*Predgovor*, 10).

Uzevši je u cjelini, moglo bi se reći da ova Bridina knjiga predstavlja zapravo neke vrste sume njezinih dugogodišnjih istraživanja: u rasponu od 1961. kada je, nakon što je s doktoratom stečenim 1937. predavala filozofiju na gimnazijama u Križevcima, Jelsi, Splitu i Zagrebu, nastupila kao docent na Filozofskom fakultetu u Zadru (tada kao filijali Sveučilišta u Zagrebu), pa sve do 1987. godine.

Osim istančane refleksivnosti, nikad polovične, ali nikad ni predmetnouništavajuće analitičnosti, njezine tekstove karakterizira osebujni *njezin* filozofski jezik. Snagom osebujnosti svoga jezika izborila si je u kolega urednika časopisa u kojima je objavljivala svoje tekstove specijalnu 'privilegiranoš': pisati naziv svoje discipline *filozofija* umjesto uobičajeno *filozofija*. Pozivala se pritom i na naše rane filozofe i filozofske pisce. Ako itko, onda je Brida imala na to puno pravo: poput Franje pl. Markovića, Alberta Bazale i naročito njezina učitelja Pavla Vuk-Pavlovića, Brida je uspjela svoju osebujnu misaonost očitovati svojim osobnim filozofskim izričajem.

FRANJO ZENKO

*Petar Demjanović Ouspensky, Tertium organum, prevela s ruskog
Mihaela Vekarić, Zagreb, 1990.*

O osebujnosti djela *Tertium Organum* ruskog filozofa i znanstvenika Petra Demjanovića Uspenskog (1878-1947) govori ne samo njegov tematsko-problematski sadržaj nego već i sama tekstualna povijest toga djela. Ona naime reflektira svu dramatičnost vremena u kojem autor živi i djeluje kao i duhovnu situaciju u kojoj je djelo nastalo. Stoga ću se osvrnuti na sva tri aspekta ovog djela koje je svakako zaslužilo da bude prevedeno u nas.

Na ruskom izvorniku djelo se pojavilo prvi puta u ruskoj prijestolnici Sankt-Peterburgu 1912. godine, gdje je autor djelovao i gdje su se oko njega skupljali mnogi učenici. Neki će od njih utjecati na sudbinu kako ovog djela tako i njegova djela u cjelini.

Svoje osnovne filozofijske uvide iznesene u prvom izdanju autor će još izoštriti u izravnom dodiru s istočnjačkom mudrošću. Po povratku s putovanja po Indiji i Cejlonu 1914. godine autor je u Londonu udgovorio objavljivanje svoga djela na engleskom kada se završi rat koji je upravo započeo. On je međutim pripremio drugo prošireno izdanje koje izlazi 1916. godine također u ruskoj prijestolnici, sada preimenovanoj u Petrograd.

Prije ožujске, tj. Kerenškijeve revolucije, Nikolaj Bessarabof emigrira u USA i nosi sa sobom primjerak drugog izdanja *Tertium Organuma*, prevodi ga s Claudeom Bragdonom na engleski i objavljuje 1920. godine (Bragdon's Manas Press) ne znajući u to vrijeme ništa o sudbini samog autora.

Mada je već 1916. godine odlučio da napusti Rusiju i ode u neku neutralnu zemlju, Ouspensky je Rusiju napustio tek 1920. i otputovao u Carigrad gdje je saznao da mu je djelo prevedeno i izdano na engleskom u Americi. Suočen sa svršenim činom autor je prihvatio ponudu da napiše predgovor za drugo američko izdanje Bessarabof-Bragdanova prijevoda objavljenog 1920.

Treći dio tekstualne povijesti *Tertium Organuma* počinje kada Ouspensky u jesen 1921. godine dolazi u London i s nekolicinom svojih studenata prevodi svoja djela na engleski (*A New Model of Universe, Fragments of an Unknown Teaching, Strange Life of Ivan Osokin*), a postojeći već spomenuti engleski prijevod djela *Tertium Organum* temeljito prerađuje sa svojom tajnicom gospodom E. Kadloubovsky. Taj prerađeni i autorizirani prijevod, koji je najvećim dijelom bio završen do autorove smrti 1947. godine, objavljen je tek 1982. godine (Vintage Books - A Division of Random House New York - u toj izdavačkoj kući izaći će još i druga djela Ouspenskoga kao što su *The Fourth Way, A New Model of the Universe, The Psychology of Man's possible Evolution*). Zanimljivo je spomenuti i to da je prije toga rukopis prijevoda bio litografiran u 21 primjerku u Cape Townu u Južnoj Africi (Stourton Press) i marom studenata zainteresiranih za ideje Ouspenskoga, u skraćenoj verziji, ručno složen i izdan u sto primjeraka 1961. godine (Eric Gill Press). Razne izdavačke kuće u Americi, Canadi i Velikoj Britaniji prethodno su još nekoliko puta sve do 1981. ponovno izdavale stari neautorizirani Bessarabof-Bragdanov prijevod.

Osnivanje memorijalne zbirke radova Ouspenskoga (P. D. Ouspensky Memorial Collection) u odjelu za arhive i rukopise u sveučilišnoj knjižnici u Yaleu (Archives and Manuscripts Department) 1979. godine najbolji je pokazatelj stalnog porasta interesa za djelo ovog u nas gotovo posve nepoznatog suvremenog ruskog filozofa. Na pitanje zašto on privlači i može privlačiti pažnju odgovor daje upravo njegova prva knjiga, koja je ujedno i njegovo glavno djelo - *Tertium Organum*.

Samim svojim naslovom *Tertium Organum* djelo upućuje na svoje povijesno mjesto što bi ga, po zamisli autora, trebalo zauzeti, tj. nakon prvog Aristotelova organona i nakon drugog što ga predstavlja Baconov *Novum organon scientiarum* (1620). Ova dva organona čine se Ouspenskom neprimjerenima da 'vedu' u svijet misli ili misaoni svijet što ga otvaraju nova matematika s ne-euklidskom geometrijom Lobačevskog (1792-1856) i Riemanna (1826-1866), nova ne-njutnvska fizika začeta Einsteinovom teorijom relativnosti te nova nefizikalistička psihologija koja s W. Jamesom (1842-1910) istražuje granična iskustva kao što su npr. mistička.

Na svim tim trima znanstvenim područjima Ouspensky otkriva homologne zaključke koji smjeraju na to da »svijet« u kojem živimo nije trodimenzionalan, nego »četverodimenzionalna stvarnost« u koju dosadašnja naivno senzualistički orijentirana 'znanost' ne može dublje ponirati.

Upravo jer je tako orijentirana dosadašnja znanost, prema Ouspenskom, ostaje na razini opisa »fenomena« i njihove izvanjske sveze dok joj nutarnji nevidljivi, netrodimensionalni i utoliko neprostorni i nevremenski »svijet uzroka« ostaje načelno nepristupačan. Stoga osnovno pitanje koje pozadinski pokreće istraživanje Ouspenskoga treba u kontekstu dosadašnjeg iskustva znanosti glasiti ovako: Razvijajući se, znanost, tj. objektivno znanje, susretala je na svakom koraku prepreke. Znanost izučava *fenomene*; čim pokuša prijeći na izučavanje uzroka (causes), sučeljuje se sa zidom nepoznatog, *zbog toga* i nepoznatljivog (the unknowable).

Pitanje jest: da li je nepoznatljivo apsolutno nepoznatljivo ili je ono nepoznatljivo samo za metode naše znanosti? »Metode« ove naše znanosti upravo su simbolizirane u dva prethodna organona, Aristotelovom i Baconovom, koji su služili i služe znanosti fenomena što se kao takvi javljaju u uvjetima ovog našeg »ljudskog« vremena i trodimenzionalnog prostora. No primijeni li se ta »znanost« sa svojim »metodama« na same »uzroke« fenomena ili na »duhovni svijet«, svijet pjesništva, mistike i neuklidovske matematike, upada se u »apsurdnosti«.

Ambicija je Ouspenskog da idući tragom iskustva »nove matematike«, fizike i psihologije i vlastitosti upravo tih »svjetova« koji su najdjelotvornije opisani baš u iskustvima velikih mistika, idealističkih i mističkih kako zapadnjačkih tako i istočnjačkih filozofija, izgradi novi, »treći organon« koji bi služio mišljenju »svijeta četvrte dimenzije« koji postaje principom »nove kulture« i »nove inteligencije«.

Nakon ove 'općenite' naznake tematsko-problematskog sadržaja *Tertium Organuma* svaki pokušaj konkretiziranja tog sadržaja bez mogućnosti izvođenja nužno bi vodio do nesporazuma ili izdaje osnovne intencije autora koji, što je za sadržaj knjige simptomatično, označava dvadeset i tri poglavlja samo rednim brojem bez ikakvog naslova, ali sa sažetim *tekstovima*, a ne *naslovnim* opisom sadržaja pojedinog poglavlja koji se ne da izraziti nekim naslovom, »formulom«, jer, kako tumači autor svoje djelo: »Aksiomi koje u sebi sadrži *Tertium Organum* ne mogu se iskazati našim jezikom. Pokušamo li ih ipak formulirati, oni će se doimati kao besmislice. - Uzmemo li kao obrazac Aristotelove aksiome, na našem siromašnom zemaljskom jeziku glavni aksiom nove logike možemo izraziti ovako: *A je i A i ne-A*. ili *Svaka stvar je i A i ne-A*. ili *Svaka stvar je sve*. - Zapravo te su formule sasvim nemoguće. One nisu *aksiomi više logike*. One su samo pokušaji da se aksiomi te logike izraze pojmovima. U zbilji, ideje više logike *ne mogu se izraziti* pojmovima. - Besmislenost obiju tvrdnji pokazuje da se one ne mogu odnositi na naš svijet. Dakako, *besmislenost* sama po sebi još nije znak da stvar pripada *noumenonima*. Ali, pripadanje noumenonima nama će nužno biti izraženo u besmislenosti. Zaludno je nadati se da bismo u uzročnom svijetu mogli naći išta *logično* s našega gledišta, baš kao što je zaludno misliti da *svijet stvari* može postojati u skladu sa zakonima *svijeta sjena*.« (229)

Usprikladnost nedostataka koji, rekli bismo, manje pogađaju samu stvar te su stoga više vezani uz »vrijeme« u kojem je djelo pisano (npr. vezanost na ondašnju literaturu, tj. s početka stoljeća, u kojoj autor nalazi uporište za svoju osnovnu misao o izlasku iz mišljenja vezanog uz staru »trodimensionalnu« matematiku, fiziku i psihologiju), knjiga *Tertium Organum* može dobro funkcionirati i u našoj sredini kao 'organon', 'instrument', 'sredstvo' upućivanja u paradoksalnost svijeta u kojem živimo: s jedne strane nam ga »znanost« (kao svoju vlastitu tvorevinu!) predstavlja kao posve »racionalnim« spram svakog neznanstvenog, što znači »neracionalnog« svijeta, a s druge strane nam se pojavljuje sve neprozirnijim ne samo u svojoj dubinskoj, ontologijsko-uzročnoj pozadini nego i u svom pojavnom funkcioniranju.